Akademik Siyer Dergisi / Journal of Academic Sirah

e-ISSN: 2687-5810

Yıl: 1, **Sayı:** 2, **Sayfa:** 69-79 / **Year:** 1, **Issue:** 2, **Page:** 69-79

Hz. Muhammed (a.s.) için Yazılan Şiirlerin Endülüs'teki Yansımaları: Kasîde fî Medhi'n-Nebî Geleneği

The Reflections of Poems Written for Muhammed (phuh) in Andalus: the Tradıtıon of Kasîda fî Madh al-Nabi

Nizamettin Parlak

Prof. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Ana Bilim Dalı
Prof. Dr., Erzincan Binali Yıldırım University Faculty of Theology, Department of İslamic History
Erzincan / Turkey
nizamparlak@yahoo.com
orcid.org/0000-0002-1664-3639

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi / **Article Type:** Research Article
Geliş Tarihi: 13 Nisan 2020 / **Date Received:** 13 April 2020
Kabul Tarihi: 27 Mayıs 2020 / **Date Accepted:** 27 May 2020
Yayın Tarihi: 30 Haziran 2020 / **Date Published:** 30 June 2020
Yayın Sezonu: Haziran 2020 / **Pub Date Season:** June 2020

Atıf: Parlak, Nizamettin. "Hz. Muhammed (a.s.) için Yazılan Şiirlerin Endülüs'teki Yansımaları: Kasîde fî Medhi'n-Nebî Geleneği". *ASD: Akademik Siyer Dergisi* 2 (Haziran 2020), 69-79.

Citiation: Parlak, Nizamettin. "The Reflections of Poems Written for Muhammed (phuh) in Andalus: the Tradıtıon of Kasîda fî Madh al-Nabi". *ASD: Journal of Academic Sirah* 2 (June 2020), 69-79.

İntihal: Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.
Plagiarism: This article has been scanned by iTenticate. No plagiarism detected.

web: http://dergipark.gov.tr/samer **e-mail:** akademiksiyerdergisi@ksu.edu.tr

Copyright © Published by KSÜ Siyer-i Nebi Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
KSU Sirah Researches Application and Research Center
Kahramanmaraş 46100 Turkey

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Öz

Müslüman toplumlar ve devletler, dinin iki temel unsuru olan Allah kelamını ve Resûlullah uygulamalarını, yaşam biçimlerinin temeline oturttuklarında başarılı olmuş ve dünya tarihinde önemli icraata imza atmışlardır. Fakat bazen çeşitli sebeplerden dolayı bu iki kaynaktan uzaklaşmak çok ciddi sıkıntılara yol açmıştır. Endülüs'te de Kur'an ve Sünnet, devletin mihenk taşı olduğu dönemlerde büyük başarılar elde edilmiştir. Bu makalede, bahsi geçen temel unsurlardan olan Hz. Peygamber'in Endülüs'teki yeri ve ona duyulan muhabbetin bir yansıması olan kasidelerin/methiyelerin bir kısmı incelenerek konunun önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sonuçta, Allah rızasına, doğru bilgiye ve bilginin davranışa dönüştürülmesine dayalı bilinçli bir Peygamber muhabbeti, Endülüs toplumunu zirveye taşımıştır. Günümüz Müslüman toplumlarının diğer alanlarda olduğu gibi bu konuda da Endülüs'ten alacağı dersler vardır.

Anahtar Kelimeler: Hz. Muhammed, Endülüs, Kaside, Medih.

Abstract

Muslim societies and states succeeded when they put the words of Allah, the words of the Messenger of Allah, which are the two basic elements of religion, on the basis of their lifestyles, and they performed important actions in the history of the world. However, moving away from these two sources for various reasons caused serious problems. Great successes was achieved in the times when the Qur'an and sunnah were the cornerstone of the state in Andalus. One of the main elements mentioned in this article is the place of the prophet in Andalus and some of the eulogies that are a reflection of the love heard about him were examined and the importance of the subject was tried to be revealed. After all, a conscious Prophet conversation based on Allah's consent and knowledge led the Andalusian society to the top. As in other fields, today's Muslim societies have lessons to be learned from Andalus.

Keywords: The Prophet Muhammad, Andalus, Ode, Eulogy.

GİRİŞ

"Belli bir amaçla söylenmiş, üzerinde düşünülmüş, gözden geçirilmiş şiir" olarak tanımlanan kasideler, ilk defa Arap Edebiyatı'nda ortaya çıkmıştır. İslâm'ın zuhuruyla birlikte kasidelerin nazım biçimi ve özellikle ele alınan temalar bakımından bazı değişiklikler olmuş, İslâmiyet'ten sonra daha çok dinî-ahlâkî şiirlerle gazâ ve kahramanlık kasidelerine ağırlık verilmiştir. Cahiliye tarzı kaside geleneği de Emevîler ve Abbâsîler zamanında bazı yeniliklerle birlikte hemen hemen aynen devam etmiştir.

Kâ'b b. Züheyr'in Hz. Peygamber'i methetmek için yazdığı Kasîdetü'l-Bürde'sinden[1] önce annesinin ve amcası Ebû Tâlib'in de onun için bazı şiirler inşad ettikleri rivayet edilmiştir. Nitekim Âmine Hatun, vefatından kısa bir süre önce çocuğunun yüzüne bakıp şunları söylemiştir:

"Her diri ölecek, her yeni eskiyecek, her çok, yok olacak.
Gerçek şu ki ben de öleceğim, lakin ile'lebed hayırla yâd edileceğim.
Çünkü temiz bir çocuk doğurdum ve büyük bir hayır bıraktım."[2]

Mekkeli şairlerden sayılan Ebû Tâlib'in bazı beyitleriyle istişhâd edilmiş olması onun iyi bir şair olduğunu göstermektedir. Onun doksan dört beyitten meydana gelen Lâmiyye Kasidesi'ni[3], Hz. Peygamber'i Kureyşliler'e karşı korumak maksadıyla söylediği kaydedilmektedir.[4]

Bu geleneğin en meşhur şiiri, Ka'b. Züheyr (ö. M. 645)'in *Kasîdetü'l-Bürde*'si olmuştur. Makkarî'nin, bazı âlimlerin meclislerini Kâ'b'ın kasidesiyle açtıklarını söylemesi de onun şiirinin önemini göstermesi açısından önemlidir.

Ağırlıklı konusu Allah ve Hz. Muhammed (as.) hakkındaki övgü olan formun güftesi kaside, gazel, mesnevi, murabba, muhammes veya başka bir şekilde de olsa başlangıçta kaside türünde yazılmış şiirlerin okunması tarzında ortaya çıktığı için hepsine "kaside" denilmektedir.[5] Endülüs'te de şiirin her çeşidiyle ve kasidelerle ilgili güzel örnekler bulunmaktadır.[6]

1. ENDÜLÜS'TE KASÎDE Fİ MEDHİ'N-NEBÎ GELENEĞİ

Endülüs'te Hz. Peygamber'e ve onun yaşadığı diyarlara özel bir ilgi vardı.[7] Ona olan sevginin iz ve işaretlerini Endülüs'te hem sosyal hayatta hem de şiir ve edebiyatta görmek mümkündür. Bu

---

[1] Hüseyin Elmalı, "Kaside", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yay., 2001), 24/562-564.

[2] Tahirül-Mevlevî, *Peygamberimizin Hayatı* (İstanbul: y.y., 2008), 30, 84.

[3] Tamamı İbn Hişâm tarafından *es-Sîre*'ye alınmış olan bu kasideyi Ali Fehmi Câbiç, *Tılbetü't-tâlib fî şerhi Lâmiyyeti Ebî Tâlib* adıyla şerhetmiştir.

[4] Ebû Talib'in, Ebû Hiffân Abdullah b. Ahmed el-Mihzemî (ö. M.869) tarafından derlenen şiirleri, *Dîvânü Şeyhi'l-Ebâtih* adıyla yayımlanmıştır. Ebû Tâlib'in şiirleri için bk. Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî, *es-Siretü'n-nebeviyye* (Lübnan: y.y., 2009), 1/194-198, 248, 262, 281-283; Ethem Ruhi Fığlalı, "Ebû Tâlib", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yay., 1994), 10/237-238.

[5] İsmail Hakkı Özkan, "Kaside: Musiki", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yay., 2001), 24/566.

[6] Genel olarak Endülüs'te şiir için bk. Mehmet Özdemir, *Endülüs Müslümanları Kültür ve Medeniyet* (Ankara: TDV Yay., 2013), 277-296. Özellikle mersiyeler için bk. M. Faruk Toprak, *Endülüs Şiirinde Mersiye* (Ankara: Grafiker Yay., 2014).

[7] Bk. Nizamettin Parlak, "Endülüslülerin Peygamber Sevgisi", *Siyer Yıllığı II*, ed. Şaban Öz (İstanbul: Endülüs Yay., 2019), 99-106.

bağlamda Endülüs'ten Resulullah'a mektuplar yazılıp gönderilmiş,[8] onunla ilgili çok sayıda şiir inşad edilmiştir. Bu şiirlerde Hz. Peygamber hakkında el-mürtecâ, el- müctebâ, el-muthir, imâdü'l-ümme, eş-şefî', sâhibu'l-makâmi'l-mahmûd ve'l-kevser, vesîletü'n-Nebiyyîn, mısbâhu'z-zalâm, şemsü'l-hidâye, muhyi'n-Nübüvve gibi çeşitli sıfatlar kullanıldığı görülmektedir.[9] Hayatıyla ilgili özlü bilgilerin de verildiği bu şiirlerde Endülüslü şairlerin Hz. Peygamber'in şefaati meselesine ısrarla vurgu yaptıklarına ve bir kısmı tartışmalı olan bazı mucizelerine yer verdiklerine şahit olmaktayız.

İbn Zümrek, İbn Ceyyân, Abdullah b. İbnü'l-Hatîb, İbn Mûsâ, İbn Sehl ve İbn Merhal gibi şuara; kaleme aldıkları şiirlerde Hz. Peygamber'in şefaat edeceğini belirterek bu kapsama girmek için niyazda bulunmuşlardır.[10]

İbn Zümrek;

"Umulur ki hesap gününde insanlara şefaatçi olur
Onun kabul olunan bu duasına ben de dâhil edilirim (inşallah)
Böylece günahlarımın bağışlanmasına şefaatçi olur," derken

İbn Musa el-Kurtubî de:

"(Resulullah) mahşer gününde şefaatçilerin ilki olacaktır
Onun dışında kalanlar, sadece "bu şefaatten,
Önce mi sonra mı faydalanacaklar" diye tasnif edileceklerdir,"[11]

mısralarıyla şefaat konusunu işlemiştir.

Yine Endülüslü şairlerden yukarıda isimleri sayılanların hemen hepsi özellikle de İbn Ceyyân, Hz. Peygamber'le ilgili olağanüstü birtakım durumları mısralarında dillendirmişlerdir. Bu olayların başlıcalarını şöyle sıralamak mümkündür: Ayın yarılması, kalbinin çıkarılması, parmaklarından suların akması, bir takım canlı cansız varlıkların onu selamlaması ve kendisine tazimde bulunması, isminin ezelde arşa yazılmış olması, Kisra sütunları ve Mecusi ateşi meseleleri ve zehirli et konusu.[12]

Burada dikkat çeken bir mesele de bir iki şairin dışındakilerin İsrâ ve Mirâc olaylarına değinmemiş olmalarıdır. Yukarıda adı anılan şairlerden sadece ikisi; İbn Musa ve İbnü'l-Kusayr, İsra'yı şiirlerine konu edinmişler ama onlar da diğerleri gibi Miraç'tan hiç bahsetmemişlerdir.[13]

Endülüslü şairler, Resûlullah (as.)'a salât u selâm gönderme konusunda da oldukça hassas davranmışlardır. Onlar şiirlerinde bazen peş peşe gelen mısra başlarında "sallû aleyhi" diye başlayan beyitler inşad etmişlerdir.[14]

Resûlullah (as.)'la ilgili olarak Endülüs'te özellikle Gırnata'daki el-Hamrâ Sarayı'nda dikkat çekici birkaç husus daha söz konusudur. Şöyle ki; malum olduğu üzere el-Hamrâ Sarayı'nın, duvarları, sütunları, tabiri caizse yazı yazılabilecek bütün yüzeyleri yoğun bir şekilde "ve lâ ğâlibe

---

[8] Bk. Ahmed b. Muhammed el-Makkarî, *Nefhu't-tib min gusni'l-Endelüsi'r-ratîb ve zikru veziriha Lisâni'd-din İbni'l-Hatîb*, thk. Yusuf eş-Şeyh Muhammed el-Bukâ'î (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1419/1998), 9/251.
[9] Burada bir kaçı sıralanan sıfatların tamamı için bk. Makkarî, *Nefu't-tîb*, 9/140, 252-258, 261, 269.
[10] Konuyla ilgili mısralar için bk. Makkarî, *Nefu't-tîb*, 9/130, 139, 256, 265, 270, 277, 285.
[11] Makkarî, *Nefu't-tîb*, 9/130-131, 265.
[12] Bk. Makkarî, *Nefu't-tîb*, 9/37, 250-261, 265-270, 274, 277, 284-285, 311.
[13] Makkarî, *Nefu't-tîb*, 9/266, 284.
[14] Bk. Makkarî, *Nefu't-tîb*, 9/258-264, 266-265, 269, 274, 311.

illallah/ولاغالب إلا الله"[15] ifadeleriyle tezyin edilmiştir. Bunun dışında Kur'an ayetleri ve meşhur şairlerin şiirleri de aynı şekilde sarayın her köşesine nakşedilmiştir. "Muhammedün Resûlullah / محمّد رسول الله" ifadesi de bu cümledendir.[16]

Bir diğer husus da Kur'an okumaya başlarken ve bitirilirken söylenen cümlelerde karşımıza çıkmaktadır. Malum olduğu üzere Kur'an'dan bir ayet okunacağı zaman önce besmele çekilir, ardından ayet okunur, sonunda da "sadakallahu'l-azîm" denilerek bitirilir. Fakat Endülüs'te farklı bir uygulama karşımıza çıkmaktadır: el-Hamrâ Sarayı'nın değişik yerlerinde zaman zaman duvarlara ayetler yazılmış, bu ayetlerin öncesinde şu ifadelere yer verilmiştir: "E'ûzü billâhi mineşşeytânirracîm, bismillâhirrahmânirrahîm ve sallallâhu alâ seyyidina ve mevlâna Muhammedin ve alâ âlihi ve sahbihî teslîma: İnnâ fetehnâ…/ أعوذ بالله من الشّيطان الرجيم بسم الله الرحمان الرحيم وصلّى الله علي سيّدنا و مولانا محمّد و علي آله وصحبه تسليما: إنّا فتحنا لك فتحاً مبيناً..."[17] Yani ayet okunacağı zaman önce eûzü besmele çekilmiş, sonra da Resûlullah'a salavât getirilerek ayet okunmuştur. Bu meseleye yazılı kaynaklardan çok el-Hamrâ Sarayı'nın duvarlarında rastlanması da oldukça ilginçtir.

Ayetlerin bitiminde "Sadakallahu'l-azîm" denilmekle yetinilmemiş, oraya da yine Hz. Peygamberle ilgili bir ilave yapılarak "Sadakallahu'l-azîm ve Resûlühü'n-Nebiyyi'l-Kerîm / صدق الله العظيم و رسوله النبيّ الكريم"[18] diye bitirilmiştir.

Hz. Peygamber konusunda Endülüs'teki uygulamalardan biri de Resûlullah (as.)'ın vefat yıldönümlerinde görülmektedir. Zira Endülüslü edipler, ve hatipler, Hz. Peygamber'in vefat yıldönümlerinde onun ahirete irtihalini konu alan secili hutbeler îrâd ederlerdi.[19]

Endülüs ve Kuzeybatı Afrika'nın melik ve halife saraylarında, her yıl Hz. Peygamber'in doğum yıl dönümü kutlamaları münasebetiyle düzenlenen şiir yarışmalarında derece alan ve "mevlidiyye / mîlâdiyye / 'îdiyye" adları verilen İbn Haldûn, İbn Hâtime ve İbn Zümrek gibi müellif ve şairlerin nazmettiği kasideler de Peygamber övgüleri arasında önemli bir yer tutar.[20]

1.1. İbn Zümrek el-Gırnâtî'nin (ö. 1395?) Kasideleri

Ebû Abdullah Muhammed b. Yusuf b. Muhammed b. Zümrek, Lisânüddîn İbnü'l-Hatîb'in öğrencilerinden biriydi. İbnü'l-Hatîb'in aracılığıyla Gırnata sarayına kâtip olarak intisap etmiş,

---

[15] Endülüs'te son devlet Beni Ahmer'in (Nasrîlerin) sancağında yer alan bu ifade "Allah'tan başka galip yoktur" anlamına gelir ve Yusuf suresi 21. Ayette geçen "… وَاللهُ غَالِبٌ عَلَى أَمْرِه…" ayetinden ilham alınarak oluşturulmuştur. Devletin kurucusu I. Muhammed, bir zaferden dönerken Gırnata halkı onu "Gâlib billah" tezahüratıyla karşılamış, Emir de onun yerine "ve lâ galibe illallah" ifadesiyle cevap vermiş ve bu cümle Endülüs'ün son döneminin parolası olmuştur.

[16] Vilchez, el-Hamrâ Sarayı'nın günümüze gelen kısımlarındaki yazıları, bir kitapta toplamıştır. "Muhammedün Resulullah/محمّد رسول الله" cümlesinin sarayın hangi kesimlerinde olduğuna dair bk. Jose Miguel Puerte Vilchez, *Reading The Elhambra* (Granada: The Alhambra and Generalife Trust and Edilux, 2015), 333, 345.

[17] Bu ve diğer örnekler için bk. Vilchez, 36, 72, 255, 264, 274, 307, 337, 344. Besmeleleri takip eden bu salâvatların okunması hususunda Jose Miguel Puerte Vilchez bazı yerlerde bazı küçük hatalar yapmıştır Mesela: Sarayın bölümlerinden "Esir Prensesler Kulesi'nin duvarlarının kuzey-doğu ve kuzey-batı köşelerinde "Bismillâhirrahmânirrahîm, sallâhu alâ seyyidina Muhammedin ve alâ âlihi ve sahbihî ve sellim teslima" yazılı olduğu hâlde müellif buradaki "sahbihî" kelimesini atlamıştır.

[18] Vilchez, *Reading The Elhamra*, 124.

[19] Bk. *Nefu't-tîb*, 9/254-257.

[20] İsmail Durmuş, "Methiye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yay., 2003), 29/406-408.

vezirliğe kadar yükselmiş daha sonra hocasıyla arası açılmıştır. İbnü'l-Hatîb, siyasî komplolar sonucu Gırnata'dan kaçıp Kuzey Afrika'daki Merinîler'e sığınınca, Gırnata hükûmeti, firarî vezirin peşini bırakmamış, İbn Zümrek başkanlığında bir heyet, Merinî Sultanı'yla, iade müzakereleri yürütürken İbnü'l-Hatîb, -muhtemelen İbn Zümrek'in bilgisi dâhilinde- Gırnata'nın fedailerince hapiste katledilmiştir. Önceleri hocası iken sonradan düşmanı olan İbnü'l-Hatib'i ortadan kaldıran İbn Zümrek, Gırnata sarayında sultandan sonra tek yetkili konuma gelmiştir. Fakat onun sonu, hocasından daha feci olmuş, iki oğluyla birlikte katledilmiştir.[21]

Endülüs'ün büyük şairlerinden İbn Zümrek, çeşitli vesilelerle şiirler inşad etmiş, bu şiirlerde Endülüs Müslümanlarının sosyal ve kültürel durumu, örf ve âdetleri hakkında orijinal bilgiler vermiştir. İbn Zümrek, Hz. Peygamber hakkında da birtakım şiirler kaleme almış olup Resûllullah'ın methini muhtevî kasidelerinde nesîb[22] kısmına yer vermemiştir. Buna sebep olarak III. (IX.) yüzyıldan itibaren saray şairleri arasında gelenek hâlini alan irticâlen şiir söyleme zarureti ve şairin çok sayıda şiir yazmış olması gösterilir.[23]

İbn Zümrek, M. XI. yüzyıldan itibaren Mağrib ve Endülüs'te başlayıp yaygınlaşan mevlidiye türünde kasideler de yazmıştır. Hz. Peygamber'in doğum yıl dönümü münasebetiyle sultan saraylarında düzenlenen kutlamalarda saray şairleri tarafından yazılıp okunan bu tür kasidelerde Resûl-i Ekrem övülür ve hemen şiirlerin hepsinde bazı mucizeleri anlatılırdı. Bu şiirlerin geleneksel övgü kasidelerinden bir farkı da yoğun bir duygu ile nazmedilmiş olmasıdır. M. XIV. yüzyılda Gırnata sultanlarının el-Hamrâ Sarayı'nda düzenlediği mevlid kutlamaları ve bu vesileyle nazmedilmiş mevlidiyeler konusunda V. Muhammed (ö. M. 1391) döneminin önemli bir yeri vardır. Bu dönemde el- Hamrâ Sarayı'nda okunmuş çok sayıda mevlidiyeden on bir tanesi zamanımıza ulaşmıştır. Bunlardan altısı İbn Zümrek'e aittir. 76-110 beyit arasında değişen bu kasidelerin dördü M. 1364, 1366, 1367, 1368 yıllarındaki mevlid kutlamalarında okunmuştur.[24]

Makkarî, İbn Zümrek'in katledilmeden yaklaşık otuz yıl önce (1365'te) Gırnata'da Mevlid-i Nebî münasebetiyle yazdığı uzunca bir kasideye ve Resûlullah (as.) için kaleme aldığı bir methiyeye yer vermiştir. Bu şiirinde İbn Zümrek; Hz. Peygamber'e olan muhabbetini, onun yaşadığı diyarları görme iştiyakını ve bu uğurda döktüğü gözyaşlarını anlatmış ayrıca önceki peygamberlerin onun geleceğini müjdelemesine, onun doğuşunun rahmet olduğuna ve İsrâ gibi birtakım mucizelerine değinmiştir.[25] Onun şiirlerinin birçoğu Gırnata Sultanı V. Muhammed'in emriyle el-Hamrâ Sarayı'nın duvarlarına nakşedilmiştir. Bundan dolayı İbn Zümrek "el-Hamrâ Şairi" olarak da tanınır.[26]

---

[21] İbn Zümrek'in hayatıyla ilgili geniş bilgi için bk. İbnü'l-Hatîb, *İhâta*, 2/300-314; Ebû Abdillâh Lisânüddîn Muhammed b. Abdillâh el-Endelüsî, *el-Ketîbetü'l-kâmine fî men lekînâhü bi'l-Endelüs min şu'arâi'l-mieti's-sâmine,* thk. İhsan Abbas (Beyrut: y.y., 1983), 282-289; Ahmed Selim el-Hımsî, *İbn Zümrek el-Gırnâtî sîretuhû ve edebuh (*Beyrut: y.y., 1405/1985); İsmail Durmuş, "İbn Zümrek", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yay., 1999), 20/472-474.

[22] Kasidelerin aşk unsurları içeren mukaddimelerine "nesîb" denir.

[23] Makkarî, *Nefu't-tîb*, 9/34, 129; Durmuş, "Methiye", 20/472-474.

[24] İbn Zümrek'in bu tür kasideleri Ahmed Selmî tarafından *Les mawlidiyyat d'Ibn Zamrak* adıyla yayımlanmıştır. Durmuş, "Methiye", 20/472-474.

[25] Kasidenin tamamı için ve muvaşşaha için bk. Makkarî, *Nefu't-tîb*, 9/35-39, 129-131.

[26] İbn Zümrek'in hangi şiirlerinin, sarayın hangi bölümünde yer aldığı konusunda bk. Vilchez, *Reading The Elhambra*, 46, 71, 85, 86, 79, 107, 110-111, 169, 174, 178, 207, 213-214, 229-231, 325, 355; Durmuş, "Methiye", 20/472-474.

1.2. Abdullah b. Lisanüddin İbnü'l-Hatîb (M. 1362'den sonra)'in Kasidesi

Endülüs'ün meşhurlarından Lisânüddîn İbnü'l-Hatîb'in oğlu olan Abdullah, babasının Gırnata'da etkin olduğu dönemlerde komutanlık ve kitabet görevlerinde bulunmuştur. İbnü'l-Hatîb, Gırnata'yı terk edip Sela'da sürgün hayatı yaşarken oğlu Abdullah da Fas sarayında Merinî sultanının divan kâtibi olarak çalışıyordu.[27] Ancak babasının katlinden sonra oğlu Abdullah hakkında fazla bir bilgiye rastlanmamaktadır.[28] Endülüs'ün şairleri arasında sayılan Abdullah[29] Hz. Peygamber'in M. 1362 yılındaki mevlidi sebebiyle uzunca bir kaside inşad etmiştir. Şair bu kasidede Hz. Peygamber'e olan özlemini ve onun için döktüğü gözyaşlarını dile getirmiş, Vahiyle şereflenen Mekke'ye, Hz. Peygamber'in kabriyle taçlanan Medine'ye vurgu yapmış ve Resûlullah (as.)'a salât u selamlar göndermiştir…[30]

1.3. İbnü'l-Ceyyân el-Mürsî (ö. 1240'tan sonra)'nin Kasidesi[31]

İbnü'l-Ceyyân, Endülüs'ün muhaddis, edip, şair ve kâtiplerindendir. Bir ara Endülüs'ün umerası ile problemler yaşamış, M. 1240'larda yaşadığı şehri terk edip Kuzey Afrika'da Bicâye'ye yerleşmiştir.[32] Hz. Peygamber'le ilgili nesirler[33] yazdığı gibi onun hakkında methiye de kaleme almıştır.[34]

İbnü'l-Ceyyân, bu methiyede Hz. Peygamber'in şan ve şerefinden bahsederek onu Ay'a, Güneş'e ve bereketli yağmurlara benzetmiştir. Daha sonra da Resûlullah (as.)'ın Allah'ın katındaki faziletine vurgu yaparak konuyla ilgili sûrelere ve ayetlere atıfta bulunmuştur. Ayrıca Hz. Peygamber'in Allah'ın yardımına mazhar olduğuna ve Allah'ın, nimetini/dinini onunla tamamladığına dikkatleri çekmiştir.[35]

1.4. İdris b. Musa el-Kurtubî (ö.?)

Endülüs'ün şairlerinden olup hayatı hakkında bir malumata ulaşamadığımız İbn Mûsa da Resûlullah (as.) ile ilgili bir methiye kaleme almış, şiirine, dinleyicileri Resulullah'a salatu selam göndermeye davet ederek başlamıştır. Veciz ifadelerle onu övdükten sonra İsrâ mucizesine dikkatleri çeken şair, Hz. Peygamber'in özellikle miras olarak mal mülk yerine mücevherattan daha kıymetli bir kitap bıraktığını dikkatlere sunmuştur.[36]

1.5. İbn Sehl el-İsrâilî el-İşbilî (ö. 1251?)

XIII. yüzyılın başlarında İşbiliye'de doğan İbn Sehl, aslen Yahudî olup genç yaşta İslâm'ı seçmiş ve Resûlullah (as.) hakkında şiirler yazmıştır. Çeşitli kaynaklardan derlenerek meydana getirilen divanındaki şiirlerin yarıdan fazlası gazel tarzındadır. Bunların büyük bir kısmı Mûsâ ile Muhammed adlı gençler için yazılmıştır. Mûsâ adında bir Yahudi genç için yazdığı çok sayıda

---

[27] Nizamettin Parlak, *Lisânüddîn İbnü'l-Hatîb'in Siyâsi Kişiliği ve Tarihçiliği* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 2012), 3-4.
[28] Makkarî, *Nefu't-tîb*, 9/137-138.
[29] Bk. İbnü'l-Hatîb, *el-Ketîbe*, 279-282.
[30] Kasidenin tamamı için bk. Makkarî, *Nefu't-tîb*, 9/138-143.
[31] Makkarî, *Nefu't-tîb*, 9/258, 264.
[32] İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta fî ahbâri Gırnâta*, nşr. Abdullah İnan (Kahire: y.y., 1974), 2/348-349; Makkarî, *Nefu't-tîb*, 9/245-250.
[33] Hz. Peygamber'le ilgili nesirleri için bk. Makkarî, *Nefu't-tîb*, 9/251-256.
[34] Kaside için bk. Makkarî, *Nefu't-tîb*, 9/258-261.
[35] Makkarî, *Nefu't-tîb*, 9/258-260.
[36] Makkarî, *Nefu't-tîb*, 9/265-268.

gazelden örnekler verilerek Müslümanlığı ciddi manada tartışma konusu yapılan İbn Sehl, bu şiirlerinde önce Mûsâ, daha sonra Muhammed adlı iki genci konu edindiğini, Hz. Muhammed (as)'in gelmesinden sonra Hz. Mûsâ'nın dininin yürürlükten kalkması sebebiyle böyle yaptığını, dolayısıyla bu isimlerin Yahudilik ve İslâm için birer sembol olduğunu ifade etmiştir.

Makkarî, İbn Sehl'in Müslüman olduktan sonra yazdığı şiirlere *Nefhu't-tîb* adlı eserinde yer vermiştir. Buradaki şiirinde şair, doğrudan Nebi Muhammed (as.)'ı, "Ahmed" ismiyle zikrederek her beytin sonunda "Sallû aleyhi ve sellimû teslîma / صلّوا عليه و سلّموا تسليما" mısraını tekrarlamıştır. Şiirde Allah'ın, Ahmed (as.)'e olan sevgisine ve şefaatçi olma özelliklerine değinilmiştir. Bereketli bir yağmura benzetilen Hz. Peygamber'in nübüvveti ihya ediciliğine ve Burak'la yaptığı yolculuğa ayrıca dikkat çekilmiştir.[37]

1.6. Malik b. el-Merhal el-Mâlekî (ö.?)

Âlim, şair ve edip olan Mâlik b. el-Merhal, Endülüs'ün güneyinde yer alan ve sahil kenti olan Maleka'dandır. Daha sonra İspanya'dan Kuzey Afrika'ya geçip Sebte'ye yerleşmiştir. Endülüs'teki "Kasîde fi medhi'n-Nebî" geleneğine uyarak şiirler inşad etmiştir. Bu methiyelerinde Resûlullah (as.)'ın tebliğini coşkulu suya benzetmiş, aziz olan söz ve fiilleriyle kalplere su verip onları ihya ettiğini, şirki ortadan kaldırarak cehalet ateşini söndürüp insanları karanlıklardan aydınlığa çıkardığını ve onları tevhid ilkesi etrafında birleştirdiğini beliğ ifadelerle dile getirmiştir. Ardından açık bir beyanla gelen Peygamber'in apaçık mucizelerinin olduğunu ve talepte bulunanlara şefaat edeceğini vurgulamıştır. Şair, Müslümanlara büyük bir miras bırakan Resûlullah (as)'a olan muhabbeti yüzünden döktüğü gözyaşlarını anlatarak kasidesini sonlandırmıştır.[38]

1.7. İbnü'l-Kusayr el-İşbilî (ö.?)

İbnü'l-Kusayr, Endülüs'ün kadim şehirlerinden İşbiliye'dendir. Fakih, kâtip ve edip olarak bilinir. O aynı zamanda Hz. Peygamber'i metheden şiirler de yazmış bir şairdir.

Makkarî'de yer alan ve Hz. Peygamber için bir methiye olan şiirinde İbnü'l-Kusayr, Allah'ın, fazilet sahibi Ahmed (as)'i resul olarak göndermek suretiyle insanlara ikramda bulunduğunu, onun Burak'la yolculuk yaptığını, Şakk-ı Kamer'i gerçekleştirdiğini, İsra mucizesini yaşadığını ve en büyük mucizesinin Kur'an olduğunu vurgulamaktadır.

Endülüs'ün diğer şairlerinde olduğu gibi İbnü'l-Kusayr'ın şiirinde de Resûlullah (as.)'tan, günahkâr mü'minlere şefaat etmesi için niyazda bulunulmaktadır. Şair kasidesini, "İyi bir Müslüman olduğunu göstermek için Hz. Peygamber hakkındaki şiirini uzattığını" ifade ederek bitirmektedir.[39]

1.8. İbnü'l-Arîf (ö. M. 1141)

Aslen Yemen'den Kuzey Afrika'ya göç eden bir Arap kabilesine mensup olup Endülüs'ün Meriyye kentinde doğmuştur. İlmiyle, faziletiyle toplumda saygın bir yere ulaşınca kıskançlıklar ve çekememezlikler sonucu ülkeyi terk etmek zorunda kalmış ve Merakeş'te vefat etmiştir (M. 1141).[40]

---

[37] Makkarî, *Nefu't-tîb*, 9/268-270; İbrahim Sarmış, "İbn Sehl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yay., 1999), 20/312.
[38] Makkarî, *Nefu't-tîb*, 9/274-278.
[39] Makkarî, *Nefu't-tîb*, 9/284-285.
[40] Nihat Azamat, "İbnü'l-Arîf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yay., 1999), 20/522-523.

İbnü'l-Arîf, Resûlullah (as.) hakkındaki kasidesinde ona olan büyük muhabbetini ve özlemini dile getirmiştir. Şair, bu kasidesinin yer aldığı *Metâli'u'l-Envâr ve Menâbi'u'l-Esrâr* adlı eserini, Allah'ın Resûlullah (as.)'a salâtu selâm getirdiğini beyan eden ve her birinde onun farklı özelliklerine dikkat çeken 28 mısra ile bitirmiştir.[41]

SONUÇ

İlk defa Arap Edebiyatı'nda ortaya çıkan kasideler, farklı konular içeren bir şiir türü olarak dikkat çekmiştir. Bu konuların başında da Resûlullah'a olan muhabbet gelmektedir. Kâ'b b. Züheyr'in Hz. Peygamber için yazdığı kaside, Arapça'da "kasîde fî medhi'n-Nebî" adı altında toplanan bu tür şiirlerin ilk örneği olarak meşhur olmuştur.

Kasîde fî medhi'n-Nebî geleneğinin Endülüs'te de oldukça üst düzey şiirlerle devam ettiği görülmektedir. Hatta diyebiliriz ki Endülüs'teki kasideler, doğu İslâm dünyasından biraz daha coşkulu ve duygu yüklüdür. Bunda da onların yaşadıkları coğrafyanın Haremeyn'e uzak oluşu, her zaman buraları ziyarete imkânı bulamamaları, mübarek beldelere büyük muhabbet duymaları ve o beldelerin hasretini çekmeleri büyük rol oynamıştır. Bu bağlamda başta Endülüs'ün meşhur şairleri İbn Zümrek, İbn Ceyyân olmak üzere Abdullah b. İbnü'l-Hatîb, İbn Musa, İbn Sehl ve İbn Merhal gibi şairler de kasidelerine Resûlullah (as.)'ı konu ederek bu tema üzerine son derece etkili eserler vücuda getirmişlerdir.

Endülüslü şairlerin Hz. Peygamber'le ilgili kasidelerinde bazı ortak noktalar dikkat çekmektedir. Bu şiirlerde öncelikle Resûlullah (as)'ın hayatıyla ilgili özlü bilgiler yer alırken, onun farklı sıfatlarla tavsif edildiğini de görmek mümkündür. Aynı zamanda bu şiirlerde Hz. Peygamber'in, Ayın yarılması, kalbinin çıkarılması, parmaklarından suların akması, bir takım canlı cansız varlıkların onu selamlaması ve kendisine tazimde bulunması, isminin ezelde arşa yazılmış olması, Kisra sütunları, Mecusi ateşi meseleleri ve zehirli et konusu gibi çeşitli olaylar dile getirilmiştir. Fakat ilginçtir; bu tür olayları ele alan şairlerin bir-iki tanesinin dışında diğerleri İsrâ ve Miraç hâdiselerine değinmemişlerdir. İbn Musa ve İbnü'l-Kusayr, İsra'yı şiirlerine konu edinmişler ama onlar da diğerleri gibi Miraç'tan hiç bahsetmemişlerdir. Sadece bir iki şiirde "Burak" ismi zikredilmekle yetinilmiştir.

Yukarıda bahsi geçen şairlerin tamamına yakını Resûlullah (as.)'ın mahşer meydanında şefaat edeceğine dair ısrarlı vurgular yapmışlar ve şiirlerinde yoğun bir şekilde ona salavât ifadelerine yer vererek Allah'ın da Resûlüne salât ettiğini mükerreren tekrar etmişlerdir.

Bu çalışmada kendilerinin şiirlerine örnek olarak yer verdiğimiz şairlerin kasidelerinde dikkat çeken diğer hususları da şu şekilde özetlemek mümkündür: Bu kasidelerin çoğu Resûlullah (as.)'ın doğum yıldönümlerinde Endülüs saraylarında düzenlenen Mevlid-i Nebî gecelerinde inşad edilmiş ve okunmuştur. Şiirlerde genellikle Resûlullah (as.)'a olan muhabbet, ona ve yaşadığı diyarlara; vahiyle şereflenen Mekke'ye, Hz. Peygamber'in kabriyle taçlanan Medine'ye duyulan hasret ifade edilmiş ve bu uğurda dökülen gözyaşları dile getirilmiştir.

Ayrıca, onun doğuşunun ne büyük bir rahmet olduğu, Ay'a, Güneş'e ve bereketli yağmurlara benzetilerek anlatılmaya çalışılmış, en büyük miras olarak Kur'an-ı Kerim'i bıraktığı, verdiği

[41] Makkarî, *Nefu't-tîb*, 9/310.

mücadeleyle insanları tevhid ilkesi etrafında birleştirerek onları karanlıktan aydınlığa çıkardığı, dolayısıyla ümmetinin dünyada da ahirette de güzelliklere nail olacağı dikkatlere sunulmuştur.

Sonuç itibariyle Resûlullah (as.) hakkında doğru bilgi sahibi olmak onu doğru bir şekilde tanımayı ve ona muhabbeti temin etmektedir. Hâl böyle olunca onun en büyük mucizesi olan Kur'an, onun uygulamalarıyla daha doğru anlaşılmakta ve Müslümanların günlük hayatlarını tanzimde büyük bir rol oynamaktadır.

KAYNAKÇA

Azamat, Nihat. "İbnü'l-Arîf". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20/522-523. Ankara: TDV Yay., 1999.

Durmuş, İsmail. "İbn Zümrek". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20/472-474. Ankara: TDV Yay.,1999.

Durmuş, İsmail. "Methiye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/406-408. Ankara: TDV Yay., 2003.

Elmalı, Hüseyin. "Kaside". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/562-564. Ankara: TDV Yay., 2001.

Fığlalı, Ethem Ruhi. "Ebû Tâlib". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/237-238. Ankara: TDV Yay., 1994.

Hımsî, Ahmed Selim. *İbn Zümrek el-Gırnâtî sîretuhû ve edebuh*. Beyrut: y.y., 1405/1985.

İbnü'l-Hatîb, Ebû Abdillâh Lisânüddîn Muhammed b. Abdillâh el-Endelüsî. *el-İhâta fî ahbâri Gırnâta*. nşr. Abdullah İnan. 4 Cilt. Kahire; y.y., 1974.

İbnü'l-Hatîb, Ebû Abdillâh Lisânüddîn Muhammed b. Abdillâh el-Endelüsî. *el-Ketîbetü'l-kâmine fî men lekînâhü bi'l-Endelüs min şu'arâi'l-mieti's-sâmine*. thk. İhsan Abbas. Beyrut: y.y., 1983.

İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî. *es-Siretü'n-nebeviyye*. 4 Cilt. Lübnan: y.y., 2009.

Makkarî, Ahmed b. Muhammed. *Nefhu't-tib min gusni'l-Endelüsi'r-ratîb ve zikru veziriha Lisâni'd-din İbni'l-Hatîb*. thk. Yusuf eş-Şeyh Muhammed el-Bukâ'î. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-fikr, 1998.

Özdemir, Mehmet. *Endülüs Müslümanları Kültür ve Medeniyet*. Ankara: TDV Yay., 2013.

Özkan, İsmail Hakkı. "Kaside: Musiki". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/566. Ankara: TDV Yay., 2001.

Parlak, Nizamettin. "Endülüslülerin Peygamber Sevgisi". *Siyer Yıllığı II*. ed. Şaban Öz. 99-106. İstanbul: Endülüs Yay., 2019.

Parlak, Nizamettin. *Lisânüddîn İbnü'l-Hatîb'in Siyâsi Kişiliği ve Tarihçiliği*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 2012.

Sarmış, İbrahim. "İbn Sehl". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20/312. Ankara: TDV Yay., 1999.

Tahirül-Mevlevî. *Peygamberimizin Hayatı*. İstanbul: y.y., 2008.

Toprak, M. Faruk. *Endülüs Şiirinde Mersiye*. Ankara: Grafiker Yay., 2014.

Vilchez, Miguel Puerte. *Reading The Elhambra*. Granada: The Alhambra and Generalife Trust and Edilux, 2015.